

RECENSIES

Janny Venema, *Kiliaen van Rensselaer (1586-1643). Designing a New World* (Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2010) 352 p. ISBN 978 90 8704 196 0.

Het schrijven van een biografie van een persoon uit de vroegmoderne tijd is door het beperkt beschikbare bronnenmateriaal meestal erg lastig, zeker als de belangstelling niet uitgaat naar een koning of andere hooggeplaatste: hoe lager op de sociale ladder, hoe smaller het papieren spoor. Wie desondanks besluit het leven van één bepaald individu te beschrijven ontkomt er niet aan om in een *thick description* veel aandacht te besteden aan de context, in een poging de beschrevene en diens leven alsnog aanschouwelijk te maken. Soms leidt die methode tot een ware *tour de force* die veel inzicht verschaft in de tijd waarin de geportretteerde leefde, zoals Willem Frijhoffs magistrale en omvangrijke *Wegen van Evert Willemsz: Een Hollands weeskind op zoek naar zichzelf, 1607-1647* (Nijmegen 1995).

Het is geen toeval dat zijn promovenda Janny Venema dezelfde methode toepast in haar biografische studie van de koopman en kolonisator Kiliaen van Rensselaer (1586-1643), leider van een Amsterdamse handelsfirma gespecialiseerd in juwelen en invloedrijk lid van het bestuur van de West-Indische Compagnie. Van Rensselaers tegenwoordige faam berust vooral op de stichting van zijn Amerikaanse kolonie Rensselaerswijck, waaruit onder andere de huidige stad Albany is ontstaan. Venema's beslissing een biografie te wijden aan Kiliaen van Rensselaer komt voort uit de plaatselijke belangstelling voor de Nederlandse periode. De biografie van Van Rensselaer kan gelden als een *prequel* voor haar proefschrift, *Beverwijck: A Dutch Village on the American Frontier, 1652-1664* (Hilversum 2003), waarin onder andere Beverwijcks voorgeschiedenis als onderdeel van Rensselaerswijck uitvoerig uit de doeken wordt gedaan.

Van Rensselaers lokale faam is overigens van veel later datum, en het beschikbare bronnenmateriaal is daarom ook verre van volledig. Mede daarom besteedt Venema ruimschoots aandacht aan de context van Van Rensselaers leven, om de lacunes in te vullen en de schaarse gegevens over zijn jeugdijaren aan te vullen. Hoewel ze bij gebrek aan 'harde' feiten vaak haar toevlucht moet nemen tot veronderstellingen, levert de methode toch een aannemelijk beeld op van het leven van Kiliaen van Rensselaer. Zijn wieg stond in het frontstadje Hasselt maar zoals velen vond hij zijn weg naar Amsterdam – in 1601 in zijn geval – waar hij werd opgenomen in de juwelenhandel van zijn verwanten. Venema beoogt met haar boek geen studie van 'de Nederlandse koopman' – haar boek is immers geschreven voor de lokaal-historische markt – maar ze heeft zich rekenschap gegeven van de al bestaande literatuur over vroegmoderne Nederlandse kooplieden. Ze belicht *en passant* de juwelenhandel, een niche binnen de Nederlandse handel die weliswaar niet werd gekenmerkt door een groot handelsvolume maar toch behoorlijk lucratief was, en het conglomeraat van de families Van Bijler en Van Wely aanzienlijk verrijkte. Binnen het familieconglomeraat speelde Van Rensselaer aanvankelijk de rol van arm neefje alvorens via de al door Eric

Wijnroks gesignaleerde 'schoonzoön'-route een centrale rol te gaan vervullen binnen de familiehandel – die zich overigens aanzienlijk diversifieerde door onder andere de handel op Amerika. In de jaren 1620 en 1630 richtte Van Rensselaer zich daarom meer en meer op de West-Indische Compagnie, en de rol die hij de Compagnie toedichtte in de oorlog tegen Spanje. Venema hanteert de hypothese dat zijn koloniale activiteiten mede werden ingegeven door de wens om de ervvijand de voet dwars te zetten in Amerika. Het vestigen van Nederlandse nederzettingkoloniën – waaronder uiteindelijk Rensselaerswijck in 1629 – was daar onderdeel van. Hoewel zo'n *grand design* moeilijk onomstotelijk te bewijzen is maakt Venema's analyse van *circumstantial evidence* het wel aannemelijk dat tenminste een deel van de WIC-bewindhebbers, van wie Van Rensselaer er één was, verreikende plannen had met Amerika. De handelsfactie, die meer gericht was op kortetermijnwinst en weinig op had met de dure nederzettingpolitiek, overwon echter, en uiteindelijk overleefde alleen Rensselaerswijck – mede dankzij Van Rensselaers doorzettingsvermogen en voortgaande bereidheid tot investeren.

Leverde Frijhoffs studie veel inzicht op met betrekking tot de vroeg-zeventiende-eeuwse omgang met religie en hoe een eenling daarvan gebruik kon maken om sociaal te stijgen, Venema's studie draagt bij aan de gestaag groeiende literatuur over vroegmoderne Nederlandse kooplieden, in dit geval van de rol die individuele kooplieden speelden in de Nederlandse koloniale expansie. Het beeld daarvan wordt vaak gedomineerd door de grote handelscompagnieën, maar daardoor wordt het zicht op de individuele kooplieden die deel uitmaakten van het bestuur of de koloniale producten verder verhandelden vaak wat vertroebeld. Van Rensselaer wordt verder ingebed in de context van zijn handelsmilieu en netwerk, waardoor ook belangrijke bijfiguren als koopman-admiraal Jacques l'Hermite (1582/3-1624) en Jan van Wely (1569-1616), vooraanstaand Europees juwelier en slachtoffer van een spectaculaire roofmoord, ten tonele worden gevoerd. Venema verschaft zo een waardevol aanvullend perspectief op een generatie die een sleutelrol vervulde in het brandpunt van de wereldhandel dat Amsterdam toen was.

Henk Looijesteijn

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

L.J. Van Damme & M.G.M. Smits (red.), *Voor de ontwikkeling van de derde wereld. Politici en ambtenaren over de Nederlandse ontwikkelingsamenwerking, 1949-1989* (Amsterdam: Boom, 2009) 369 p. ISBN 978 90 8506 764 1.

Voor de ontwikkeling van de derde wereld is een bijzonder boek, in meerdere opzichten. In eerste instantie vooral om de opzet. Deze publicatie, in opdracht van de Nederlandse minister voor Ontwikkelingssamenwerking, is verschenen naast een aantal andere bundelingen van brondocumenten met betrekking tot de geschiedenis van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid tussen 1945 en 1989. Na de politieke en ambtelijke kerndocumenten, bundelt dit boek de interviews met zestien voormalige 'kopstukken' van het ontwikkelingsbeleid. In de woorden van opdrachtgever minister Bert Koenders was dat een noodzakelijke demarche omdat 'geschiedschrijving meer is dan de optelsom van documenten', maar ook 'mensenwerk' waarin de 'emotie en beroering van het beleid' een belangrijke rol spelen (p. 7). Het boek belooft ons de inzage in de